

El museu de la Fundació Folch

Josefina Roma
Agustina Valls

El Museu d'Art no Europeu, o col·lecció etnològica de la Fundació Folch, de Barcelona, és el resultat d'una història de trobada entre la vocació d'Albert Folch i Russiñol (1922-1988), el pare del qual havia format la millor col·lecció privada europea de mineralogia, i l'escultor Eudald Serra i Güell, nascut el 1911, d'amplíssima formació i gran coneixement de les arts no europees (fa el seu primer viatge al Japó el 1935, i allí passa dues guerres, l'espanyola i la mundial).

El museu ha estat configurat com un homenatge a les arts no europees. No és pròpiament un museu d'objectes etnogràfics, encara que moltes de les seves peces puguin ser considerades i estudiades sota aquest concepte. L'objectiu del museu, tot aplegant-les, passa per fer un posicionament d'estètica tot incloent com a objecte del domini artístic molts dels que sovint trobem en els museus etnològics, classificats per la seva funcionalitat i no per l'univers estètic que evocuen o la qualitat i l'escola i l'estil dels seus autors. Tampoc no s'ha cregut en una denominació com la

Bouaka, Costa d'Ivori. Detall cap Baule. Fotografia: E. Serra (1971)

d'art primitiu, per qualificar una part de la col·lecció, sinó la d'art, que permet contemplar i assaborir tant les peces arqueològiques de Gandhara, les Tanka tibetanes, les representacions d'avantpassats de les illes Filipines i dels pobles africans, els teixits amb tintat d'ikat d'Indonèsia, com les vigues de la casa Tambaran de Nova Guinea o les escorces pintades d'Arnhem Land a Austràlia, per treure'n una reflexió sobre la conducta artística humana així com un aprofundiment en els estils modelats per les cultures.

La col·lecció va començar a formar-se a partir de l'experiència d'Albert Folch en l'Àfrica colonial espanyola durant el seu servei militar. L'art del poble fang va interessar-lo des del primer moment i el va seguir en les col·leccions europees.

Paral·lelament, Eudald Serra, retornat ja del Japó, contactava amb August Panyella, director del Museu Etnològic de Barcelona, que en aquells anys difícils va poder entusiasmar la política cultural de Barcelona per bastir les col·leccions del Museu i, el 1952 fan la primera expedició al Marroc, on tornarien el 1954 i el 1956.

La inquietud artística d'Eudald Serra el fa organitzar viatges amb amics al Japó, al Vietnam, a l'Índia, al Nepal i a Cambodja el 1957, i el 1959 repeteix l'experiència a Cambodja, Tailàndia, l'Índia i el Nepal. En aquesta ocasió, ja coincideixen Eudald Serra i Albert Folch. Va ser l'inici d'una fruitosa simbiosi, de dos amics amb una gran curiositat de saber i aprendre d'altres pobles i formes de vida, amb la sensibilitat i la intuïció artística d'Eudald Serra i el mecenatge d'Albert Folch. Ambdós abocats també a recollir el testimoni fotogràfic i cinematogràfic que contextualitzava les peces que anaven nodrint la col·lecció.

Eudald Serra també va fer altres expedicions amb August Panyella per al Museu Etnològic de Barcelona, com la del 1960 al Nepal, o la del 1961, al Japó, seguint després tot sol cap a la Índia i Etiòpia. En aquests viatges, l'Eudald Serra escultor, no en tenia prou d'admirar, conèixer i fins adquirir les peces d'art, sinó que havia d'anar més enllà en el coneixement dels pobles

Poblat Inavaia. Districtre Central. Papua Nova Guinea. Fotografia: E. Serra (1970)

dels quals aprenia, i així van sorgir tantes escultures a cavall entre l'antropologia física i l'art que es poden contemplar en el Museu Etnològic i en la col·lecció que avui considerem. Excepte l'escultura de la *Dona japonesa sedent* (1979), es tracta de testes en bronze d'un wedda de Sri Lanka (1964), d'un kukukuku de Nova Guinea (1966), d'un senufo-kasabele de la Costa d'Ivori (1971), d'un bambara de Mali (1973), d'un acta de les Filipines (1975), un negrito de Malàisia (1976), un bust de dona balinesa (1976), d'un daiak iban de Borneo (1978), d'una trobriandesa i d'un fuiu-ge de Papua-Nova Guinea (1979). També hi podem veure les testes de bronze del fundador del Museu, Albert Folch, i el bust del seu pare.

El 1962 Eudald Serra amb Albert Folch i altres amics fan un viatge al voltant del món, però a partir de 1963, tots els seus viatges se centraran en l'estudi dels pobles que visita i en l'adquisició de peces per a la col·lecció. Aquestes expedicions es fan amb una freqüència anual i fins i tot se'n fa més d'una l'any, fins a la mort d'Albert Folch, el 12 de novembre de 1988.

Les expedicions conjuntes amb August Panyella i el Museu Etnològic continuen al Perú (1963), al Japó (1964), a l'Amèrica Central (1965), a la Costa d'Ivori i a Afganistan (1971). En totes aquestes expedicions, però, Eudald Serra continua l'estada més enllà de l'expedició conjunta, completant l'estudi, ampliant el radi de coneixements i de futurs contactes. Així, l'expedició de 1964, Eudald Serra la comença a Sri Lanka on passa un mes estudiant la cultura vedda, i després del viatge al Japó, encara continua per Corea i Austràlia, on es reuneix amb Albert Folch, i encara continua tot sol a Nova Guinea.

Albert Folch i Eudald Serra multipliquen els seus viatges i les seves adquisicions per al museu. Cada cop inclouen nous països i nous reptes se superen, així el 1966 van a Austràlia, a Nova Guinea, a les illes Salomon, a les Noves Hèbrides i a Nova Caledònia. Poc a poc, es van dibuixant tendències i atraccions cap a unes determinades cultures. A Tailàndia hi van catorze vegades, a Singapur, deu; a Nova Guinea, set vegades; a Indonèsia, cinc; a les Filipines, quatre. Els viatges a Àfrica se centren en la Costa d'Ivori, l'Alt Volta i Mali i el Marroc en un període que va de 1971 a 1974 i que sempre es complementen amb una escapada cap al sud-est d'Àsia, que és l'àrea cultural que més expedicions convoca, juntament amb el Japó que es visita onze vegades, sense menystenir els viatges a la Xina (1976, 1980, 1981, 1985), a Hong Kong (1970, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1983 i 1987), al Tibet (1981), a Sikkim (1971), al Nepal (1959, 1979).

El 1975 es constitueix la Fundació Folch per regir el desenvolupament d'aquesta col·lecció i dirigir-la cap a la recerca, la col·laboració amb altres fundacions i institucions per organitzar exposicions i fomentar la publicació dels estudis.

Efectivament, l'organització d'una col·lecció d'aquestes característiques necessitava un estudi continuat des de la planificació de les expedicions, l'adquisició de peces, l'assessorament d'especialistes i la documentació i contextualització de les peces. Tota la tasca museística requeria un

gran esforç i el que va començar com una vocació personal havia de convertir-se en una aportació al coneixement de les cultures a través de l'art, oberta al públic estucios.

El Museu Folch dedica una part considerable de l'exposició a Nova Guinea i les illes melanèsies. Les peces de grans dimensions, portes, dintells, pilars, procs d'embarcacions, ajuden a comprendre unes cultures estilísticament tan diverses, establint un contrapunt amb panells amb mapes i fotografies i vitrines dedicades a manifestacions artístiques més domèstiques, com les delicades espàtules per barrejar la calç amb la nou de betel de les Trobriand. Un altre àmbit de reflexió està format per les peces de Filipines, part d'Indonèsia, Sumatra i Borneo, i Taiwan. L'art de les cultures muntanyeses d'aquestes illes van atreure poderosament Albert Folch i Eudald Serra, la qual cosa es manifesta en l'aprofundiment del seu coneixement estètic.

Un aspecte sovint negligit per les col·leccions artístiques, el de la joieria, té ací un tractament atent als estils locals, a la difusió de models estilístics, tant del sud-est Asiàtic, del Tibet, de l'Índia, la Xina, com dels turkomans, Afganistan i Pakistan. Un coneixement intens de la joieria africana no desdiu de la joieria arqueològica de l'Amèrica precolombina.

La col·lecció australiana, rendeix un homenatge a un art, sovint abstracte, que combina disseny i concepte en la narració dels grans mites fundadors.

Tanmateix, la col·lecció no s'atura en la consideració de les altes cultures històriques asiàtiques, en les escultures índies, khmer, birmanes, tibetanes o de Gandhara. L'art popular asiàtic i indonèsic és representat amb tot un teatre de titelles amb tots els personatges del Ramaiana, d'Indonèsia, amb exvots indis, amb motlles d'estampació tèxtil, capelletes i reliquiaries.

Un altre eix de la col·lecció està dedicat a les arts de les cultures africanes. Ja hem dit que van ser l'inici de la vocació d'Albert Folch i podem dir que el coneixement estilístic es veu compensat per la perfecció de cada obra d'art. Finalment, al-

gunes peces singulars, representen les cultures històriques de Micronèsia i Polinèsia.

Les sales del museu, la seva exposició i disposició traduïa la visió estètica i l'experiència d'Eudald Serra. Aviat, però, es va veure la necessitat de comptar amb un conservador; que des del 1971 va ser Josefina Roma i més tard Agustina Valls que va continuar aquesta tasca fins a l'actualitat. Així i tot, les diferents col·leccions del museu van rebre l'atenció puntual d'especialistes, com Albert Costa, per l'art africà, que va ser revisitat per William Fagg. La col·lecció de peces australianes i especialment les pintures sobre escorça van ser estudiades per Christian Kaufmann del Museu d'Etnografia de Basilea. El doctor P. Vonhveve-Hieridyh va traduir i estudiar un llibre de medicina batak toba del nord de Sumatra. L'estudi de l'art tibetà aplegat va ser encomanat a J. Mitchell.

La mort del fundador, Albert Folch, el 1988 va determinar l'especialització dels seus fills en la conservació de les col·leccions. Estela Folch ha continuat amb Eudald Serra la cura i l'estudi de l'art no europeu, amb una gran dedicació a les cultures orals.

L'atenció, en aquesta nova etapa, està dedicada a reforçar les línies d'exposicions i publicacions així com a facilitar la recerca en què les peces del museu tinguin un paper important, i també a fer conèixer la col·lecció en l'àmbit dels estudiosos, dels universitaris, i dels grups interessats en aquest terreny de l'art.

Les exposicions, però, ja es van iniciar el 1966 amb «l'Art del Sepik» a l'Ateneu de Madrid, on també es va fer la de «Arte Popular Peruano» (1967), «Arte Aborigen Australiano», (1967), «Cerámica Japonesa» (1968), «Arte Negro Africano» (1968), i «Arte de la Índia» (1969). Amb l'exposició d'«Arte de Maprik» (1973) en el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya es va obrir una nova via de col·laboració amb institucions per a l'exposició i publicació dels seus catàlegs, així l'exposició «Arte de Nueva Guinea Papua» (1977) amb la Fundació Joan March, o la d'«Arte, Ritual, Etnografia en Indonesia», (1979) amb el

Pintura rupestre. Nourlangie. Territori Nord. Arnhem Land. (Austràlia). E. Serra (1964)

Banc de Granada. El 1986 es fan dues donacions, l'una d'una testa de bronze de mossèn Verius, feta per Eudald Serra a la missió de Papuàsia, i l'altra de 135 peces de les Filipines al Museu Etnològic de Barcelona, cosa que va motivar una exposició a la Casa Elizalde de Barcelona i la publicació d'un catàleg presentat per Pasqual Maragall. En aquesta mateixa línia es va fer l'exposició «Arte Textil en Indonesia», (1989) motivada per la donació al Museu Etnològic de 44 teles d'Indonèsia. L'exposició es va fer al Palau de la Virreina, de Barcelona. La publicació del catàleg també va ser presentada per Pasqual Maragall. Aquesta exposició va ser el primer acte de la Fundació després de la mort d'Albert Folch. El 1991, el Museu Etnològic va retre un homenatge a Eudald Serra en una exposició de les seves escultures antropològiques. La col·laboració amb aquesta entitat és una connexió lògica per la temàtica i els interessos comuns així com per l'a-

mistat dels seus membres. Les exposicions conjuntes, com la del «Juego de la Pelota en el Mexico Precolombino» (1992) constitueixen part d'aquesta cooperació.

Les grans exposicions de les caixes d'estalvis també han comptat amb la participació de la Fundació Folch. El 1995, en «Els Moai de l'Illa de Pasqua», promoguda per la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, hi participava amb 17 peces del museu. Un sentit més monogràfic del museu de la Fundació Folch va tenir l'exposició de la Caixa de Catalunya a la Pedrera, el curs 1995-96: «Arte de Papua Nueva Guinea».

Aquesta línia d'exposicions té una continuïtat en la publicació dels catàlegs que formen per ells mateixos una mostra de l'estudi sobre cultures concretes, de les quals, les obres d'art i objectes etnogràfics són referents indiscutibles. Però no hem d'oblidar el nombrós material gràfic produït per Albert Folch i Eudald Serra. L'arxiu fotogràfic contextualitza l'origen de les peces museístiques i els retorna significat. El museu, a més, té nombroses filmacions portades a terme per Albert Folch i Eudald Serra, que vénen a ser com un quadern de camp visual de les expedicions.

Les publicacions de la Fundació Folch van iniciar una col·lecció en honor del seu fundador; el primer títol de la qual va ser *El arte fang de Guinea Ecuatorial* de Marta Sierra i Louis Perrois (Barcelona: Polígrafa, 1990), i en l'actualitat s'està treballant en una història de la Fundació a través dels seus protagonistes, Albert Folch i Eudald Serra. Perquè un museu d'aquestes característiques no pot ésser complet sense la part viscuda dels seus autors, els diaris de camp són una petita part de la memòria del descobriment, de l'aprenentatge en cultures llunyanes, amb un afany sempre renovellat de meravellar-se. Només entenent aquesta trajectòria podem copsar del tot la funció d'un museu que no és sols la meravella d'unes peces que ens frapen la comprensió i els sentits sinó un nexa d'unió entre un patrimoni de la Humanitat i uns homes que van partir a la recerca de la saviesa.